

Hvorfor og hvordan observere elevens leseflyt?

Av Linda Refvik og Margunn Mossige, Lesesenteret

Det som vil bli belyst i denne teksten, er hvordan du som lærer på en enkel måte kan få et inntrykk av elevens leseferdigheter ved å observere elevens ordgjenkjenningsferdigheter og leseflyt.

Hvorfor observere elevens leseflyt?

Både skoleeier, skoleledelse og lærer har behov for informasjon om elevenes leseferdighet og leseutvikling. Eiere og ledelse trenger informasjon om det generelle nivået for lesing hos elevene for å finne ut hvordan kvaliteten på undervisningen er. Du som lærer har imidlertid behov for å følge utviklingen til den enkelte elev, spesielt for å finne fram til elever som strever med lesingen. Elever som strever har muligens behov for ekstra støtte innen den ordinære undervisningen, eller de kan trenge videre utredning.

De mest anerkjente former for leseprøver i dag er forståelsesprøver. I slike prøver svarer eleven på ulike typer spørsmål til teksten og har nok så god tid til å gjøre det. Hensikten med disse prøvene er å få et helhetlig bilde av elevens lesekompetanse. Eksempler på denne type prøver er leseprøvene i PIRLS og PISA, samt Nasjonale prøver i lesing.

For de yngste elevene har man også prøver av delkomponenter i lesing. Kartleggingsprøven i lesing for 3. trinn består for eksempel av en vokabularprøve, en ordkjedep prøve og en staveprøve i tillegg til to tekster hvor leseforståelsen måles. Dette er en god prøve å bruke for å kartlegge delkomponentene som må være på plass for å ha gode leseferdigheter. Kartleggingsprøven er ment for 3. trinn, men kan med fordel også brukes på eldre elever ved behov.

Det finnes også en del tester der hensikten er å måle elevens lesehastighet ved å måle antall leste ord pr minutt. Dette er en testmåte man innenfor internasjonal lesetesting og forskning i stor grad har gått bort fra. Å teste lesehastighet kan ha noen uheldige konsekvenser. For det første: Bli fokus på tempo stort, kan det medføre at elever verner seg til en unøyaktig avkodning eller gjetting. For det andre: Det kan være en viss fare for at eleven tror at det kun er hastighet som teller, og de vil da ikke være parate til å variere lesetempoet slik de bør kunne. Den gode leser varierer tempo både etter formål med lesingen, sjanger og vanskegrad, og tilpasser sine strategier til dette. Et eksempel er problemløsningsoppgaver i matematikk, der man virkelig trenger å nærlese og lese teksten flere ganger før en går i gang med å løse oppgavene. Et annet eksempel er det å lese lyrikk. Man kan få ganske magre opplevelser ved å lese lyrikk fort. For de som vil lese mer om dette anbefaler vi Edle Bentsens innlegg *Fartsblind leseopplæring*. (Se lenke nederst)

Et svært godt alternativ til måling av lesetempo er å lytte til elevens leseflyt. Det kan gi svært gode opplysninger om elevens leseferdighet. Komponentene som inngår i leseflyt er automatisert ordavkodning, en oversikt over frasen eller setningen og en oversikt over større enheter (Uppstad og Tønnesen, 2014). Ved å lytte til elevenes leseflyt kan du få en oversikt over alle disse tre komponentene.

Fagtekst økt 3: Hvorfor og hvordan observere elevens leseflyt?

1. **Automatisert ordavkodning:** Dersom eleven ikke har automatisert ganske mange ord, vil han måtte stoppe opp og lydere selv på vanlige ord, det vil du lett kunne høre. Du vil også høre om eleven avkoder feil eller unøyaktig.
2. **Oversikt over frasen:** Leser eleven uten oversikt over de nærmeste ordene og hele frasen, vil du høre det på intonasjonen og på flyten, og det samme gjelder dersom eleven ikke forstår det han leser.
3. **Oversikt over større enheter:** Dersom eleven ikke har oversikt over større tekstlige enheter, kan han ha problemer med hvordan det passer å lese opp teksten høyt. Det kan handle om å lese et spørsmål med rett tonefall, eller å mestre opplesing av ulike sjangre.

For jevnlig å få et inntrykk av hvordan eleven forbedrer leseferdigheten sin, uten å måtte ha en stor leseprøve, kan du altså lytte til elevens leseflyt. Lese-flyten kan si deg noe om både automatisert ordavkodning og leseforståelse.

Hvordan observere leseflyt?

En måte å observere elevens leseflyt på, er å **la eleven lese ukjent tekst høyt for deg**. Når du velger en ukjent tekst som du vil at eleven skal lese, er det viktig at du velger noe som er ment for klassetrinnet eleven er på, og at de fleste elever kan forventes å lese den med flyt. Både type tekst og tekstens vanskegrad har noe å si for leseflyten. I en travel skolehverdag kan det være vanskelig å få til dette, men vi oppfordrer deg til å se etter muligheter til å trekke eleven du vil høre litt til side, for eksempel når klassen jobber med andre ting, har lesesiesta eller lignende. Mange har også en lesestol i klasserommet som de bruker til samtaler, lesing med enkeltelever eller grupper med elever.

Det du skal observere når eleven leser er:

Lesehastighet:

Leser eleven i et unaturlig tempo, enten svært hurtig eller svært langsomt? Tilpasser eleven lesetempoet ut fra type tekst som skal leses?

Lese-flyt:

Vil du si at eleven har mangelfull leseflyt? Leser eleven hakkete, nølende? Er lesingene preget av repetisjoner der eleven leser samme ord flere ganger? Beveger leser seg frem og tilbake i teksten?

Korrekt uttale:

Er uttalen av ord utydelig? Er betoningen feil? Bruker eleven lydrett uttale (f.eks. *Eli tegnet en hund*)?

Gjetting:

Leser eleven alle ordene i teksten riktig eller gjetter eleven for eksempel endelser? (f.eks. Leser *lese* i stedet for *leser*, *stolene* i stedet for *stolen*.)

Prosodi:

Vil du karakterisere elevens lesing som monoton, eller kan du høre en naturlig setningsmelodi med riktig uttale, trykk og rytme?

Hva gjør du så?

Dersom du oppdager, eller vet at du har elever som strever med leseflyt, er det viktig å følge opp disse med videre kartlegginger. En enkel og rask måte å kartlegge ferdigheten automatisert ordavkodning på, er å bruke en ordkjedeprøve. Det finnes en ordkjedeprøve i kartleggingsprøvene i lesing for 3. trinn på Utdanningsdirektoratet sine nettsider, i Språk 6–16 og hos Logometrica.

Formålet med en ordkjedeprøve er å finne fram til elever som strever med ordlesing. Opp til et visst nivå vil det å automatisere flere ordbilder spille en viktig rolle både for leseforståelse og bedring av lesehastighet. Dette er et argument for å bruke lesehastighet som et mål for leseferdighet, og kan til en viss grad forsvares for de yngste elevene. Men, i løpet av mellomtrinnet vil den relative betydningen av avkodingsferdighetene synke, og betydningen av andre faktorer som ordforråd, bakgrunnskunnskap, engasjement og språklige ferdigheter øke (Lundetræ & Mossige, 2018, Dahle et al., 2017). Det er grunn til å tro at årsaken til det er at avkodningen gjennomsnittlig bedrer seg hvert år på barnetrinnet, og at tekstene de leser får et mer krevende språk og innhold. Derfor vil en måling av lesehastighet gi langt mindre informasjon om leseferdigheten til eleven på mellomtrinnet enn den informasjon observasjon av leseflyt gir.

Det er viktig å være klar over at ordkjedeprøven er en test det ikke skal øves på. Kun øvingsoppgavene skal brukes før selve testen, der hensikten er at eleven har forstått hva testen går ut på. En øvelse i forkant, eller gjentatt bruk av samme prøve, vil kunne føre til for gode resultater for eleven og derfor gi et feilaktig bilde av elevens ferdigheter.

Det er også viktig at en ikke i etterkant av en slik test lar elever som skårer dårlig øve på testen eller drille på enkeltordene som er brukt i den. I det hele tatt er det å la elever drille på ord løsrevet fra tekst, som blant annet en del pedagogiske programvarer legger opp til, både kjedelig og demotiverende. Ordavkodningsferdigheter trenes best når en har en helhetlig tilnærming til leseopplæringen og når elever leser tekster både på skolen og i fritiden.

Det er derfor viktig å legge til rette for en undervisning der *en jobber eksplisitt med ordlesing og leseflyt i meningsfulle sammenhenger* for alle elever, som vist i denne kompetanseutviklingspakken. Skulle det likevel vise seg at denne type undervisning ikke har effekt, anbefaler vi deg å kartlegge eleven videre. Vi viser da til pakker og økter om lese- og skrivevansker i Språkløyper.

Lenke: Edle Bentsen: Fartsblind leseopplæring :

<https://lesesenteret.uis.no/article.php?articleID=119905&categoryID=13436>

Litteratur for videre lesing:

Arnesen, A., Braeken, J., Baker, S., Meek-Hansen, W., Ogden, T., & Melby-Lervåg, M. (2016). Growth in Oral Reading Fluency in a Semitransparent Orthography: Concurrent and Predictive Relations With Reading Proficiency in Norwegian, Grades 2–5. *Reading Research Quarterly*, doi:10.1002/rrq.159

Fagtekst økt 3: Hvorfor og hvordan observere elevens leseflyt?

Calet, N., Gutiérrez-Palma, N., & Defior, S. (2017). Effects of fluency training on reading competence in primary school children: The role of prosody. *Learning and instruction, 52*, 59-68. doi:<https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2017.04.006>

Dahle, A. E., Buch-Iversen, I., & Reikeraas, E. (2017). *Ordavkoding og vokabular hos 10 år gamle svake, middels og sterke skrivere*. Paper presented at the Skriv!Les!, Trondheim.

Lundetræ, K., & Mossige, M. (2017). Ordgjenkjenning og leseforståelse hos elever på 4. og 5. trinn. In E. Gabrielsen (Ed.), *Klar framgang!* Oslo: Universitetsforlaget.

National Reading Panel. (2000). National Reading Panel Releases Report on Researchbased Approaches to Reading Instruction. Retrieved from <http://www.nationalreadingpanel.org/Publications/summary.htm>

Pinto, G., Bigozzi, L., Tarchi, C., Accorti Gamannossi, B., & Canneti, L. (2015). Cross-lag analysis of longitudinal associations between primary school students' writing and reading skills. *An Interdisciplinary Journal, 28*(8), 1233–1255. doi:10.1007/s11145-015-9569-9

Rasinski, T. (2014). Fluency Matters. *International Electronic Journal of Elementary Education, 7*(1), 3–12.

Rasinski, T., Homan, S., & Biggs, M. (2009). Teaching Reading Fluency to Struggling Readers: Method, Materials, and Evidence. *Reading & Writing Quarterly, 25*(2-3), 192-204. doi:10.1080/10573560802683622

Rupley, W., Blair, T., & Nichols, W. (2009). Effective Reading Instruction for Struggling Readers: The Role of Direct/Explicit Teaching. *Reading & Writing Quarterly, 25*(2–3), 125–138. doi:10.1080/10573560802683523

Tønnessen, F. E., & Uppstad, P. H. (2014). Leseflyt. In K. Lundetræ & F. E. Tønnessen (Eds.), *Å lykkes med lesing* (pp. 172-183). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.